

co dělá). Mlčením přešel Klíma působení K. Čapka ve Vinohradském divadle na počátku dvacátých let; nevěnoval rovněž dostatečnou pozornost Čapkově činnosti mimoliterární, zvláště žurnalistické, vztahu mezi Čapkovou novinovou prací a jeho uměleckou tvorbou, Čapkovu navazování na Neruda žurnalistu atd. Až na malé výjimky neseznamuje nás Klíma s hlasy dobové kritiky a vůbec s hlasem Čapkových děl (zejména s přijetím inscenací jeho her). Také rozhojnění pasáží, věnovaných životnímu běhu obou bratrů, by čtenář uvítal.

Skromná obrazová příloha svůj účel — přiblížit čtenáři spisovatelův lidský profil — plní dobře. Odborníka uspokojí svědomitě sestavená výběrová bibliografie.

Uvedené výhrady nikterak nesnižují význam Klímovy několikaleté práce; Klímovi není cizí umění upoutat pozornost čtenáře k problému, jedním, dvěma odstavci navodit v sugesivních jednočlenných větách atmosféru dané doby. Klíma nezjednodušuje problémy a ne vulgarizuje. Tím přesvědčivě dokázal, že kriticky posoudit literární odkaz i „odpovídat za mlčící ústa“ složitého uměleckého zjevu lze současně a s úspěchem. Klímova knížka nepochybně poslouží svými podněty budoucímu autoru zevrubné monografie o K. Čapkově.

Vít Závodský

Jiří K á b r t, **Počátky české bibliografie** (SPN, Praha 1961, 209 stran).

Jde o významnou knihu už proto, že obrací pozornost k disciplíně, bez níž je dnes vědecká práce nepředstavitelná.

Bibliografie má ovšem svou techniku, která se stále zdokonaluje. Má i svou historii, kterou je jistě nutno studovat. Má však především svůj obsah a rozsah. Jak naznačuje už samo její jméno, je bibliografie soupisem knih, ovšem soupisem nikoli nesoustavným a nahodilým. Přitom je důležité především to, aby určitý soupis plnil také příslušné funkce. Z tohoto hlediska vnučuje se otázka, zda Kábrtova kniha podává skutečně *historii české bibliografie* do r. 1620 nebo zda je pouze snůškou řady literárních poznámek, narážek a odkazů roztroušených po předbělohorských dílech rukopisných a tištěných. Příklad tak řečené Dalimilovy kroniky (v jejím úvodu je jmenováno několik kronik, z nichž některé se doposud identifikovat nepodařilo) je nejlepším dokladem toho, že záznamy tohoto druhu nám jako bibliografický pramen sloužit nemohou. A přitom Kábrt právě v Dalimilově kronice hledá „první zárodky bibliografie“ (str. 33). Na stejné úrovni jako tato památka je pak řada Kábrtem citovaných prací obsahujících některé literární narážky. Domnívám se, že J. Kábrt si měl položit otázku zásadního rázu, zda hlavní význam těchto literárních narážek lze skutečně hledat v oblasti bibliografie. Škoda, že se autor nepoučil ve studii Miroslava Flodra Středověké seznamy rukopisů jako historický pramen (ČMM 77/1958, str. 1—28). Flodrovi se zde mimo jiné podařilo ukázat, v čem je hlavní význam různých záznamů týkajících se jednak jednotlivých rukopisů, jednak větších rukopisných celků. Velná část těchto záznamů, jak doložil Flodr, má především hodnotu pramenovou, nemá však a nemůže mít hodnotu bibliografickou, protože jim chybí to, co je pro bibliografii nejpodstatnější, tj. hlavně údaje o době a místě vzniku určité památky, dále o jejím autoru, majiteli atd. Mnohé z těchto památek je třeba nejdříve určit, a ani potom nemohou sloužit jako pomůcka bibliografická.

Zdá se tedy, že z hlediska funkce lze z památek uváděných Kábrtem přijmout za bibliografické prameny cum grano salis pouze tyto: Srovnání víry a učení Bratří starších (1582) a Krátké ozvání Doktora Václava Šturma proti Kratičkému ohlášení Jednoty Valdenské (s přípojeným Indexem, vyšlo 1584), jejichž autorem byl jezuita V. Šturm, dále Knihu novou o původu kněžství Krista Pána (1592) od Jana Stelcara Zeletavského ze Zeletavy a konečně Břežanův katalog rožmberské knihovny (zpracován byl v letech 1602—1608). Všechny ostatní památky jsou literárněhistorickými dokumenty v pravém slova smyslu a nelze z nich dělat závěry pro metodu bibliografické práce v době jejich vzniku.

I když mám výhrady ke Kábrtovu prohlašování některých památek za památky bibliografického charakteru, přece souhlasím s jeho názorem, že počátky české bibliografie je třeba hledat už v době předobrozenské. Je však nutno i zde postupovat velmi opatrně a přiznat, že základy k opravdu *vědecké* bibliografii položili až badatelé obrozenští, v Čechách vedle Ungara a Dobrovského vlastně teprve Josef Jungmann, a Slovensku Jiří Ribay. Teprve Jungmann (Ribaye ponechávám stranou, protože jeho bibliografie — knižně nevydaná — není tak významná jako bibliografie Jungmannova) podal systematický soupis všech památek, rukopisných i tištěných, které znal nebo o nichž získal informace. Každý spis zařadil Jungmann do jednoho z pěti období s určitým pořadovým číslem, což umožňovalo krátkou citaci,

a připojil rejstříky usnadňující praktické užívání Historie. Iniciátorského postavení Jungmannova v oblasti literární bibliografie byli si vědomi i další pracovníci v tomto oboru. V souvislosti s Kábrtovou prací zaslouží si zmínky zejména knihovnik pražské univerzitní knihovny Ignác Jan Hanuš, autor Dodavků a doplňků k Jungmannově Historii literatury české (1869 až 1871) a díla Quellenkunde und Bibliographie der böhmisch-slovenischen Literaturgeschichte vom Jahre 1348—1868 (Praha 1868), které Kábrt cituje a z něhož jistě vytěžil nejen údaje a podnět. V soulase se svou koncepcí mohl z Hanušovy knihy použít ještě některých odkazů na prameny, třeba na opisy Oldřicha Kříže z Telče.

Vidíme-li v Kábrtově knize — snad v rozporu s titulem knihy i autorovým záměrem — pouze vypsání prehistorie české bibliografie, musíme uznat, že materiál je shromážděn s velkou péčí a svědomitostí. Někde ovšem bylo by třeba tento materiál poněkud jinak literárněhistoricky vykládat. Tak např. není správné, že by „celá řada vysloveně lidových tisků (různé kroniky a příkladné historie, Meluziny, Život Ezopův, Markolt a Salamoun a jiné podobné tisky)“ vycházela „zejména z dílny Konáčovy a Günterovy“ (str. 85—86). Nelze také prohlásit Šimona Lomnického z Budče za „nejplodnějšího prozaického spisovatele Velešlavínovy skupiny“ (str. 94). Filozofský život Lomnického není „převodem“ spisu Diogena Laertského (str. 94—95), ale úpravou Burleyova díla De vita et moribus philosophorum et poetarum; kromě toho kniha Lomnického vyšla r. 1595, nikoli r. 1591, jak chybně podle Jungmannovy hypotézy (vycházející ze Zlobického) uvádí Kábrt (str. 94). Marginální odkazy na literaturu, jež autor zjišťuje u V. Sturma a J. Stelcara Zeletavského, nacházíme i v jiných předbělohorských spisech, např. v některých knihách vyšlých z tiskárny Veleslavínovy.

Jiří Kábrt má nepochybně velmi dobré předpoklady k tomu, aby v započaté práci pokračoval. V době pobělohorské bude se moci opřít zejména o Koniášův Klíč a Balbínovo dílo Bohemia docta. I když ani zde nepůjde o bibliografické prameny v pravém slova smyslu, přece jsou to díla, která byla základem a východiskem skutečné bibliografie novodobé.

Milan Kopecký

Josef Knap, **Umělcové na pouti**. České divadelní společnosti v 19. století (Praha 1961, Orbis, 258 stran, 27 obraz. příloh).

Josef Knap, autor monografie o divadelnickém rodu Zöllnerů, vzal na sebe tentokrát úkol zvláště obtížný: líčí ve své nové knize dějiny českého kočovného divadla v druhé polovině 19. století, a získává si tak zásluhu o zachování obrazu důležitého a zajímavého odvětví naší divadelní kultury. Na základě bohatého materiálu — jehož pečlivě shromáždění a utřídění už samo o sobě hrdí respekt — líčí vlastně vývoj celého mimopražského divadelnictví uvedeného období, všimaje si přitom i scén na pražských předměstích. Ústředními body svého výkladu učinil autor nejdůležitější osobnosti a herecké společnosti našeho kočovného divadelnictví. Osvětluje vývoj a význam našeho putovního divadla v době J. A. Prokopa, Pavla Švandy ze Semčic a Vendelína Budila, a přesvědčivě ukazuje nejen charakteristické znaky, přednosti a nedostatky divadelního dění těchto údobí, ale i jejich specifické podmínky, jakož i cíle, které si divadlo v různé době kladlo. Za zvláště cenné a zdařilé pokládám partie o Pavlu Švandovi, divadelníkovi, který měl velký význam pro rozvoj českého divadla vůbec a divadelního života brněnského především. Knap si všimá podrobně Švandovy úlohy v brněnském divadle, kde v osmdesátých letech vytvořil Pavel Švanda scénu, soutěžící svou úrovní s pražským Národním divadlem. Sleduje i herecký růst mladé dvojice Eduarda Vojana a Hany Kubešové (Kvapilové), kteří byli v Brně umělecky vychováváni jednak Pavlem Švandou a jeho ženou, herečkou Eliškou Peškovou, jednak brněnským kritikem, básníkem a romanopiscem Josefem Mehrautem. Je třeba po právu ocenit, že Knap dovede sledovat dění divadelní v širších souvislostech společensko-národních a kulturních, a postihuje tak přesvědčivě hluboký význam divadelního dění pro náš národní rozvoj. Přitom — jakkoli vysoko vyzdvihuje zásluhu významných divadelníků — Knap nikterak neidealizuje divadelní poměry českého venkova 19. století. Mnohé stránky jeho knihy jsou až ořesným, zároveň však zcela věcným líčením nejen trudných poměrů sociálních, ale i vědeckých, v nichž kočovné divadelnictví leckdy spíše živořilo, než žilo. Jako u knihy o Zöllnerových je třeba i zde zmínit se o tom, že Knapova kniha má nemalou hodnotu beletristickou, která by zajisté přispěla